Milli Mücadelede Atatürk ve Basın I

Prof. Dr. Yücel Özkay

Milli Mücadelede Atatürk ve Basın II

Prof. Dr. Yücel Özkaya

MİLLİ MÜCADELEDE
A T A T Ü R K V E B A S I N
II

Dizgi - Yayımlayan:
Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti
Ocak 2001

Prof. Dr. YÜCEL ÖZKAYA

MİLLİ MÜCADELEDE
A T A T Ü R K V E B A S U N
II

Cumhuriyet

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 7
Sansür ve Matbuat ve istihbarat Müdiriyet-i Umumiyesi 9

BEŞİNCİ BÖLÜM 23
Atatürk'ün Çıkarttığı Gazeteler 25
a) Irade-i Milliye Gazetesinin Çıkarılması 25
b) Hakimiyet-i Milliyenin Yayını 29

SONUÇ 47
BİBLİYOGRAFYA 49
BELGELER 53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SANSÜR VE MATBUAT VE İSTİHBARAT MÜDÜRİYETİ UMUMİYESİ

Daha önce de belirttiğimiz üzere Mustafa Kemal Paşa, zararlı yayınların Türk kamuoyuna ulaşmasını ve halk arasında bu yüzden karışıklık çıkmasını istememekteydi. Zararlı yayınların kamuoyuna yayılmaması için, 6 Mayıs .1920'de birsansür talimatnamesi çıkarılmış ve 20 Mayıs 1920 tarihli H^kffior^et-iMniye'dfi.yaymlanmıştı. 19 maddelik bu talimatnamenin ilk maddesi, İstanbul ile her çeşit resmi haberleşmenin yasak olduğu, sahildeki ilk sansür merkezlerinde İstanbul'dan gelen resmi yazışmaların durdurulup gene İstanbul'a gönderilmesi ile ilgilidir. İkinci madde, İstanbul gazetelerinin taşraya girmesinin yasak olması konusundadır. Bütün İstanbul gazeteleri sahil sansür merkezlerinden geriye yollanacaklardı. Bu gazeteleri ve resmi evrakları kabul eden ya da geriye göndermeyen memurlar "Hiyanet-i Vataniye" Yasası ile yargılanacaklardı (128). Görü-

(128) Hakimiyet-i Milliye Gazetesi (Ankara), No.31.

lüyor ki İstanbul basını Anadolu hareketinden bahsetmemekte, yalnız Padişah ve İstanbul hükümetinden bahsetmekte, ancak Ankara da bu yararsız basmm Anadolu'ya girmesini önlemekle misilleme yapmakta ve halkın aldatılmasını önlemektedir. Sansür yasasma göre bakanlara ve resmi makamlara gönderilecek yazılar sansürden geçememekte, bu da bir ikilik çıkmasına neden olmaktaydı. 4 Temmuz 1920'de, bakanlara ve resmi makamlara gönderilecek yazıların da sansürden geçirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşüldü. Mustafa Kemal Paşa, toplantıda sansüre gerek olup olmadığının tartışılmasımn gerektiğini, sansürü uygulayacak olan heyetin de sansüre bağlı olması, eğer olmak istemezlerse, mülkiye memurlarının, kumandanların, halkın da aynı haktan yararlanma yoluna gidebileceklerini, bunun ise uygun olmadığım, sansürün kalkmasının henüz zamam olmadığım vurgulamıştır (129). 1920 günü, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konuşulmuş: 3 Mayıs 1920 tarihli yedi kişilik istihbarat şubesinin teşkili ve üyelerinin genel heyetten seçilmesi konusunda verilmiş olan takrir görüşülmüştü. Meclis Başkan Vekili Celaleddin Arif Bey istihbarat şubesinin teşkilinin önemli olduğunu belirtmiş, konuşmalar sonunda 15 kişilik bir komisyon kurulmuş ve bunlar yaym heyetini de oluşturmuşlardır (130). Ancak, haberlerin yerine ulaşmadığı yolunda yakınmalar bir hayli artmıştı. Haberler gerçekten her yere ulaşamıyordu. Millet haber-

(129) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s.122.

(130) Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, C.I, Devre I (3. celse), 4.5.336, s.212-213.

siz kalıyordu. Yakınmalar Ankara'ya ulaşıyor ve büyük ölçüde Ankara'yı meşgul ediyordu. Elimizde bu yakınmalar ile ilgili pek çok örnek vardır.

15 Mart 1920'de, Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Süleyman Bey, Ankara Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesi Başkanlığı'na çektiği telde, bir haftadan beri memleketin geleceği hakkında hiçbir haberin kendilerine ulaşmadığını ve gene, Adana, Birecik, Maraş, Urfa, Bitlis, Diyarbakır, Siirt, Erzurum, Bayburt, Aşkale, Van merkezlerine postanece emanet kabul edilmemesinin endişe uyandırdığını, memleketin geleceği konusunda iyi, fena haberlerden günü gününe haberdar olmak istediklerini açıklamaktaydı (131). Hasankale'de Müdafaa-i Hukuk Heyeti adına Bekir Bey, 17 Mart 1920'de Ankara'daki Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na gönderdiği telde, on beş gündür durum hakkında hiçbir bilgi alınamadığını, önemli bir yerde olan Pasinlilerin mevcut durumdan haberdar olmak istediklerini belirtiyordu (132). 18 Mart 1920'de, Mustafa Kemal Paşa, Hasankale Müdafaa-i Hukuk Merkezi'ne gönderdiği telde ise, ister istemez bilgileri kolorduya ve vilayete yazdıklarını, ayrıca kendilerine de bilgi vereceklerini duyurmuştu (133). Aynı şekilde, 17 Mart'ta, Arapkir Müdafaa-i

(131) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Dosya 336/24, Fihrist 16, Belge 20.

(132) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 17, Belge 21.

(133) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 17/1.

Hukuk Cemiyeti Başkam Nafiz Hasan, Urfa ve Ayıntap'ta bilgi alınamadığını (134) Ankara'ya yazmış, 19 Mart'ta Ankara'da Heyet-i Temsiliye adma Mustafa Kemal, Arapkir'e, genel durum hakkında vilayetlere bilgi verildiğini duyurmuş (135), gene Ankara Heyet-i Temsiliye'den Fahri, Elaziz'e bilgi gönderildiğini açıklamıştır (136). Görüldüğü üzere, her yer bilgi edinmek için Ankara'ya başvurmaktadır. Bu da örgütlenme yolunda önemli bir adım ve Anadolu'nun Ankara'ya güveninin önemli bir örneğidir. Mustafa Kemal Paşa, bu konuya eğilerek gerekli tedbirleri almıştır. Nitekim, 19 Mart 1920'de, vilayetlere, bağımsız mutasarrıflıklara, Müdafaa-i Hukuk Heyet-i merkeziyelerine çektiği telde, içinde yaşanılan bu buhranlı günlerde habere her yerin gereksiniminin olduğunun anlaşıldığını, bunun için birçok yerden Ankara'ya telgraf geldiğini, halkın bu genel gereksinimini temin ve genel durum hakkında bütün milletin aydınlatılmasını rica etmişti (137). Buna karşın yakınmalar kısa bir süre daha sürmüştür. 20 Mart 1920'de, Malatya'dan yalanma olunca Mustafa Kemal Paşa "Şimdiye kadar verilen istihbarat aynen verilecektir. Vilayetten tebliğ edilmiyor mu?" diye sormak zorunda kal-

(134) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 17/1-2.

(135) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 18.

(136) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 18/1.

(137) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt B aşkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 19.

mıştır (138). 21 Mart 1920'de, Düzce Kuva-yı Milliye Komutanı Mahmut Nedim, Ankara'da Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na gene haber alamamaktan doğan sıkıntıyı dile getirdiği gibi (139), 26 Mart'ta Elaziz'de çıkan Şark gazetesinin müdürü Aziz, Milli Mücadele için yardım yapmanın kendilerinin de görevleri olduğunu, tebliğlerin yayınlanması için kendilerine de gönderilmesini rica etmiştir (140). 29 Mart'ta, Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal verdiği cevapta, Heyet-i Temsiliye istihbarat raporlarının vilayet ve Müdafaa-i Hukuk Heyet-i merkeziyelerine verildiğini, artık bütün gazetelerin adreslerinin de buraya ekleneceğini ve kendilerine de gönderileceğini açıklamıştır (141). Ancak, gene de haberlerin gazetelere ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü, Karahisar'dan 1 Nisan 1920'de yazılan yazıda haberlerin gazetelerine gelmediği bildirilmiş, bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa yazı üstüne "Her tebliği tekmil Anadolu gazetelerine verecektik" diye not koymak zorunda kalmıştır (142).

(138) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 20.

(139) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratej ik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 21.

(140) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 22/1.

(141) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratej ik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 22.

(142) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 22/2.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde milletvekillerinden bazdan da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi'nin iyi çalışmadığını Meclis'te konu edince, 26 Eylül 1920'deki tartışma sırasında Mustafa Kemal Paşa söz almış ve gerçeğin ortaya çıkması için, sorumlulara soru sorup onlann bu gecikmeler konusunda fikirlerinin alınmasının doğru olacağını, ondan soma karar verilmesinin iyi olacağını ileri sürmüştü (143).

Ulusal Bağımsızlık Savaşı başladığından bu yana Anadolu'da basın, kuvvetini ve sesini işittirmeye başlamıştır. Önceleri Anadolu basını çok zayıf durumdayken, Ulusal Bağımsızlık Savaşı sırasında kuvvetlenmiş Ve sesini duyurmaya başlamıştır. Hatta Kastamonu'da yayınlanan Açıksöz gazetesi, bir zamanlar İstanbul'un Anadolu'ya daha üstün olduğunu hatırlatmış, ama "artık halkı aydınlatan ve bilgi veren İstanbul değil, Anadolu'dur" diyerek, İstanbul'un eski öneminin kalmadığını ileri sürmüştür (144). Mustafa Kemal Paşa da, 28 Eylül 1920'de, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada bunlan daha da etraflıca anlatmıştır. Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da basının mevcut olmadığının söylendiğini belirtmiş ve "Anadolu'da bir sene evvel, altı ay evvel matbuat denecek bir şeyler yoktu. Bunu hepimiz biliriz. Fakat, bugün hakikaten Anadolu'da matbuat vardır ve bu matbuat, yine

(143) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s.122.
(144) Açıksöz Gazetesi (Kastamonu) 20 Temmuz 1919, sayı 6.

Anadolu'da oluşan mesainin neticesidir. Hemen hemen mühim bir merkezimiz yoktur ki orada bir gazete çıkmamış olsun. Demek ki Anadolu'da matbuat vardır. Binaenaleyh matbuat ihmal edilmemiştir. Efendiler, bu matbuatın vücut bulması için ilk teşebbüsler yapılmış ve vücut bulmuştur" demiştir. Mustafa Kemal Paşa, basın mensuplarının durumlarma da değinmiştir: "Hayatlarını idame (sürdürme) etmek için maddi muavenet (yardım); fakat ihtimal ki mevzubahis edilmek lazım gelen en mühim ve hakiki muavenet (yardım), fikri muavenet olacaktır ki bu da yapılmıştır. Bütün gazetelere ne yolda idare-i kalem edeceklerine dair tarafımızdan talim verilmiştir ve bütün matbuatımız bu dairede ifa-yı vazife etmektedir (görevim yapmaktadır)" demiştir. Ancak bunlardan bir gazetenin müstesna tutulması gerektiğim belirten Mustafa Kemal, bu gazetenin de Yeni Dünya gazetesi olduğunu belirterek, belki genel müdürler görevlerinde daha yem olduklarından, genel durumu tamamiyle anlayamadıklarını, kısa sürede görevlerini tam yapamamalarını, ihtam sonucu olduğunun sanılmadığmı ileri sürmüştür (145).

Görülüyor ki haber alma, dağıtma, istihbarat şubeleri kurmada geniş .bir çalışma mevcuttur. Her yerde istihbarat şubeleri açılmaktadır. Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi de kendisinden istenen bilgileri, istenen yerlere iletmeye çalışmıştır. Bu konuda kendisine pek çok baş-

(145) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Ankara 1961, s. 125-126.

vurular olmaktaydı. Örneğin I. Sıkıyönetim Mahkemesi, Matbuat Genel Müdürlüğüne 26 Aralık 1920'de başvurmuş ve 1919'a ait Tasvir-i Efkar'm nüshalarının kendilerine ulaştırılmasım istemişti (146).

İstihbarat subaylarına ulusal bağımsızlık savaşı boyunca çok iş düşmüştür. Basın ile ilgili bilgilerin, ajans haberlerinin zamanında öğrenilip Ankara'ya ve diğer yerlere ulaştınlmasmda istihbarat subayları etkili olmaktaydılar. İnebolu'daki İstihbarat Subayı Şevki Bey, Erkan-ı Harbiye Başkanlığındaki Fevzi Bey'e, 19 Ekim 1920 tarihli şifresine karşılık olarak çektiği telde, Ziyat Bey tarafından gönderilen gazetelerin İnebolu'da bir bir açılıp sarıldığını, postanelere gönderildiğini açıklıyordu. Ancak fırtına nedeni ile bazen gazete ulaşımında aksamalar ve karışıklıklar oluyordu (147).

Basın ile ilgili bilgiler ve haberler Anadolu'ya, daha çok Ereğli ve Zonguldak yoluyla ulaşıyordu. Ama, az önce bahsettiğimiz gibi bu da bazı gecikmelere neden olmaktaydı. Bunun önlenmesi için 24 Kasım 1920'de, İnebolu İstihbarat Subayı Şevki Bey'e, Erkân-ı Harbiye Başkanlığından yazılan yazıda, haber iletiminin gene eskisi gibi, İnebolu üzerinden yapılması, ancak olağanüstü hallerde Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti emrindeki Ragıp Bey aracı-

(146) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklâl Arşivi, Klasör 459. Dosya 1914, Fihrist 89.

(147) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklâl Arşivi, Klasör 638, Dosya 19, Fihrist 3/3.

lığıyla Zonguldak üzerinden yapılması düşünülmüştü. Ayrıca, Ajans ve gazeteler gibi zabıt ceridelerinin de gönderilmesine çalışılacağı, ancak, bunların çok az gönderilebileceği, oradaki basın matbaalarından yararlanılması, İleri gazetesinin Meclis zabıtlarını basıp dağıttığının öğrenildiği bildiriliyor; İnebolu'dan gönderilen Ankara gazetelerinin birer sayılarının İstanbul gazetelerine de yollanması isteniyordu (148).

Görüldüğü üzere, haber dağıtım yoluyla bir dizi tedbirler alınmıştır. Artık, Anadolu eskisi gibi habersiz kalmamaktadır. Bu konudaki yakınmalar da yok denecek kadar azalmıştır.

İnebolu'dan, İstanbul gazetelerine Ankara gazetelerinden birer sayı gönderilmesi ile İstanbul basını ile Anadolu basını arasında bir bağ kurulmuş olmakta ve İstanbul basını da Anadolu olaylarını öğrenebilmektedir. Artık, İstanbul'a haber gönderme yükünü yalnızca Bursa taşımamaktadır.

Gazeteler ve gazetecilerle istihbarat subayı ilgilenmekte ve bu işlerle ilgili paralar gerekli görüldükçe Ankara tarafından ödenmekteydi. Gereksiz harcamalar olduğu takdirde istihbarat subayı uyarılırdı. Fransızların Journal gazetesinin muhabirine gereksiz yere üçbinbeşyüz kuruşluk yemek yediğini, "Masrafı Ankara Hükümeti verecektir",

(148) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklâl Arşivi, Klasör 638, Fihrist 3.

diye ısrar ettiğini ye vapur kaptanı bu yüzden kendisini dışarıya çıkarmaya kalktığından, bu parayı kendisinin ödediğini belirtir(149). Ancak, istihbarat subayı ödenen parayı istediğinde kendisine, bu şahsın Anadolu'ya hükümetin emriyle gelmediği bildirilmiş; kendisine de bu parayı ödemek için kimden emir aldığı ve niçin ödediği sorulmuştur. Ayrıca, istihbarat subayının görevinin ne olduğu da kendisine açıklanmıştır. Herhangi bir husus hakkında dikkat çekecek bir olay ortaya çıktığında, istihbarat subayı olarak "bizi haberdar etmeniz vazife olabilirse de vazife-i istihbariye ve irtibatiye haricindeki" işlerle uğraşmamak gerekir, denmiştir(150).

1920 yılının sonlarında artık Anadolu basını güçlenmiş, haber alma teşkilatlan gelişmiş, hemen her yerde istihbarat şubeleri kurulmuş, istihbarat subaylan görevlerini eksiksiz olarak yerine getirmek için canla başla çalışmaya başlamışlar, artık Anadolu kamuoyu habersiz kalmaz olmuştur. Bütün bu işlerde Mustafa Kemal Paşa'nm az önce bahsettiğimiz çalışma ve çabalanmn, isteklendirme ve yönlendirmelerinin büyük katkılan olmuştur.

Ankara Matbuat ve istihbarat Müdürlüğü, Anadolu'nun her yerinde matbaalann ihyası için çalışmakta, Amasya Merkez Ordu Kumandanlığı da bu konuda çalış-

(149) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 639, Fihrist 13/2.

(150) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 638, Fihrist 13,13/21.

malar yapmaktaydı. Ayrıca, Amasya Merkez Ordu Kumandanlığı, bu gazetelerin satılabilmesi ve okunması için öneriler de getirmekteydi. Amasya Merkez Ordu Kumandanlığmca, 17 Şubat 1921 'de, Ankara Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'ne çekilen telde, ayrıca, bu işi yapmak için "İrşat heyetleri teşkil "inin gerekli olduğu da vurgulanmaktaydı: (151)

"Amasya. 17.2.37.

Numara. 122.

Ankara'da Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesine,

C-16 Şubat 37 tarih ve 411 numaralı tahrirata:

1 - Sancaka merkezleri mekatib-i Sultaniyye ve mülkiye ve mülkiye muallimlerimizin memleketin bizim ulema ile erbabı fazıl ve kemalinden birer irşad heyeti teşkil etmek ve bu heyetleri şu vazife ile tavzif etmek:

a- Yekdiğeri ile temas ve irtibat peyda etmek,

b- Her heyet bulunduğu mahaldeki matbaaların ihyası ile halk lisanında birer gazete tesisine çalışmak, çıkarttıkları gazetelerden birer nüshasını köylere göndermek, kendisini ahaliye sevdirmek, mutasarrıflar bu gazetelerin

(151) İstiklal Arşive, Klasör 729, Dosya 3(-13), Fihrist 27.-

abone bedelatı(nı) köylerden kemali seyr ve suhuletle tahsil edebilecekleri cihetle gazetelere bir menbaı varidat temin edilmiş olur. Bu varidat ile köy mekteplerine mahsus kitaplar tabh ve tevziine irşad heyetlerinin uhdei hamiyetlerine tevdi etmek.

1- Matbaai fıkdan olan sancak merkezlerinden olmayanlara matbaaların nakli esbabını temin etmek

2- Matbuat müdüriyet ajansları halkı alakadar edebilmek için sair münasip köydeki havadisleri bu irşad heyetlerine tebliğ etmek kumandanlıkça acilena yapılması lazımgelen hususatı bunlardan ibaret olduğu beyaniyle arz-ı muhalefet olmadan (27-1)..."

Merkez Ordusu Kumandanlığı, Ankara'nın isteğine göre, Ankara'da bir matbaa kurulması için çalışmalara başlamış ve 6 Mart 1921 'de, Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'nden aldığı bir yazıya göre, Merzifon Matbaasından uygun bir fiyatla matbaa satın alınabildiği takdirde, bunun Matbuat ve İstihbarat Genel Müdürlüğü'ne gönderileceğini bildirmişti(l52). Çalışmalar sonunda Merzifon'da iki matbaa olduğu ortaya çıkmıştı(153).

Anadolu'da da, matbaa genişletme çalışmaları hızlandırılmıştı. 21 Mart 1921'de, 15.,Fırka Komutanlığı'ndan, Amasya'daki Merkez Ordu Kömutanhğı'na çekilen telde,

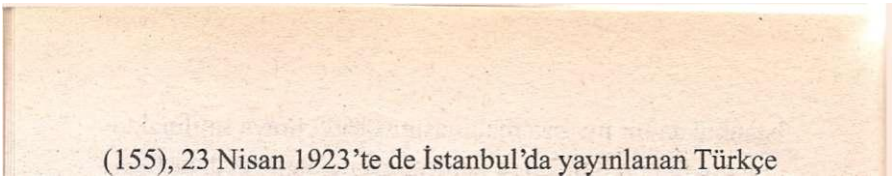
(152) istiklal Arşive, Klasör 729, Dosya 3(-13), Fihrist 33.
(153) İstiklal Arşive, Klasör 729, Fihrist 34/1,34, 35,36.

İstanbul'da bir matbaa makinasmm 1600 liraya satılmakta olduğu, bunun Samsun'a getirilmesi ile Samsun'daki Aksi Seda Gazetesi'nin daha büyük hacimli olarak basılabileceği ve bu konuda kolaylıklar sağlanabileceği ifade olunmaktaydı. Bu kolaylıklar, İstanbul'dan Samsun'a nakil nedeniyle, nakil ücretleri, kömür vergisi ve diğer muafiyetlerin uygulanacağı şeklindedir. Daha önce kullanılmış olan bu malana, sekiz sandık içinde nakil için hazır beklemektedir. Ancak, yeni harfler satın alınması gerekmektedir. O tarihlerde, 16 puntoluk harflerin her okkası 240 kuruştu. 200 okka (bir okka 1282 gram) harfin bu gazete için yeterli olduğu da saptanmıştı. Kurşun ve diğer malzemelerin de, ayrıca satın alındığı anlaşılmışsa da, fiyatları henüz öğrenilememişti. Ancak, bunların fazla bir fiyat tatmayacağı düşünülmekteydi 154).

Görüldüğü üzere, Samsun'da ulusal bağımsızlığı destekleyen Aksi Seda Gazetesi için Ankara hükümeti ve ulusal ordu tarafından her türlü yardım yapılmakta ve kolaylık gösterilmektedir.

Bu arada, İstanbul'da ve yurt dışında basılan ve Anadolu'ya gönderilen gazeteler de burada dikkatlice incelenmekteydi. Hangi gazetelerin Anadolu'ya geldiği, ayrıca Ankara'ya bildirilmekteydi. Nitekim, 15. Fırka Komutanı, 20 Nisan 1921 'de, Merkez Ordusu Komutanlığına çektiği telde, Samsun'a 800 adet Peyamı Sabah gazetesinin

(154) İstiklal Arşivi, Klasör 729, dosya 3(-13), Fihrist 44.

(155), 23 Nisan 1923'te de İstanbul'da yayınlanan Türkçe gazeteler ile, dokuz adet Tan ve sekiz adet Times gazetesinin^ 56) gönderildiğini açıklamaktaydı.

(155) İstiklal Arşivi, Klasör 729", dosya 3(-13), Fihrist 51.
(154) İstiklal Arşivi, Klasör 729, dosya 3(-13), Fihrist 52.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK'ÜN ÇIKARTTIĞI GAZETELER

a) İrade-i Milliye Gazetesinin Çıkarılması

Mustafa Kemal Paşa, i 1 Eylül 1919'da Sivas Kongresi sona ererken, ulusal bağımsızlık savaşının önemini, yapılacak işleri, mevcut durumu önce kendi milletine anlatmak kararına vardığından, gazete çıkartmak gereğini duydu. Sivas Kongresi'nin üyelerinden ve Sivas'ın emektar öğretmenlerinden Rasim Hoca ile konuşarak bir gazete çıkaracağını, bunun sorumlu müdürlüğünü üzerine alacak, güvenilir bir kişinin gerektiğini söyledi.

Rasim Hoca derhal araştırmaya başlayarak öğrencilerinden yirmi iki yaşındaki Selahattin'in bu işte güvenilir kişi olacağını söyledi. Gazeteyi çıkarmak için Sivas Valisi Reşit Paşa'dan izin alındı. Gazetenin adı da başlık altı da Mustafa Kemal tarafından konuldu. 14 Eylül 1919 tarihini taşıyan gazetenin yazılan tamamen Mustafa Kemal Paşa'nm direktifleri ile yazılmıştır.

Sivas vilayetindeki matbaada basım işleri, Meşrutiyet

döneminde getirilen ve kolla çevrilen bir baskı makinesi ile gerçekleştiriliyordu. İstanbul aydınlarının gazeteden yararlanması ve ulusal bağımsızlık savaşının safhalarından bilgi edinmeleri de düşünülüyordu. Çünkü, bu önemli bir hususdu. Bunun için şu yola başvuruldu. Sivas vilayeti Baytar Dairesinin kaşesi zarf olarak kullanıldı ve Ulusal Bağımsızlık Hareketinin organı olan "İrade-i Milliye" bu yol ile İstanbul'a sokulabildi (157).

İrade-i Milliye gazetesinin bütün sayfalan Ulusal Bağımsızlık Savaşı ile ilgili birimleri kapsamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa'nm bildirileri, Heyet-i Temsiliyenin kararlan, çeşitli yazışmalar "İrade-i Milliyenin" başlıca kaynak ve konulanyla. İrade-i Milliyenin ne olduğu, niçin bağımsızlık savaşına girişildiği, neler yapıldığı, memleketin neden bu duruma düştüğü, şu andaki mevcut durum kamuoyuna bü gazete vasıtasıyla duyurulmaktaydı.

İrade-i Milliyenin ilk sayısı 14 Eylül 1919'da çıkmış olup dört sayfa idi.

İradş-i Milliyenin bu ilk sayısında, İstanbullu Gazetesi İsmail Hami (Danişment)'nin önemli bir yazısı, Kongre haberleri, Mustafa Kemal Paşa'nm Kongre'yi açış nutku, Kongre'nin Padişah'a çektiği tel, millete hitap eden beyanname, Mustafa Kemal 'in Mayıs ayında Havza'da Padişah' a yolladığı telgraf yer alıyordu. Diğer sayılar da bu şekilde

(157) Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi (1919-1969), Ankara, 1968, c.n, s.40-41, Ömer Sami Coşar, Milli Mücadele Basmı, İst. (Basım tarihi yok), s.115.

ulusal bağımsızlık savaşının amaçlarını ve gelişimini belirten yazılarla sürüp gitmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Sivas'ta olduğu süre içinde gazetenin yazılan ile yakından ilgilenmişti. Gazete, Mustafa Kemal Paşa'mn Ankara'ya hareketi ile 18 Aralık 1919'daki sayısından itibaren Mustafa Kemal'in kontrolünden çıkmıştı.

îrade-i Milliye, Mustafa Kemal Paşa'mn denetiminden çıktıktan soma, bu gazete hakkında istekler, yakınmalar ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal, 18 Aralık 1919'da arkadaşlanyla Ankara'ya gitmek üzere Sivas'tan aynlmasına (158) ve Ankara'ya gelmesine karşın, İrade-i Milliye hakkındaki yakınmalar kısa sürede Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmiştir. Nitekim Niğde'deki II. Fırka Komutanı Mümtaz Bey 30 Ocak 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği şifre telde, Sivas'ta daha önce yayınlanmakta olan İrade-i Milliye gazetesi adına abone olan kişilerin isimleriyle, abone bedeli olan ikibinaltmış kuruşun 8 Aralık 1919'da Sivas'taki İrade-i Milliye Gazetesi Müdürlüğüne gönderildiğini, ama bu gazetenin kendilerine yollanmadığın^, artık bu gazete yönetimine itimadın kalmadığını, bu yüzden de abone kaydının başanlı olamayacağını belirtmekteydi. Mümtaz Bey aynca, toplanmış abone paralannın Ankara'da yayınlanacak olan Hakimiyet-i Milliye gazetesi adına çevrilmesini ve böylece daha çok abone sağlanmasının mümkün

(158) Fuat Süreyya Oral, a.g.e., s.41.

olacağını da dile getirmekteydi (159). Mustafa Kemal Paşa, Niğde II. Fırka Komutam Mümtaz Bey'e, 15 Ocak 1920'de verdiği cevapta, Irade-i Milliye gazetesinin çıkarılmasında Heyet-i Temsiliye Sivas'ta iken yazı işlerinde yardımcı olduğunu, Irade-i Milliyeye ait abonelerin başka bir gazeteye devrinin olanaksız olduğunu, Sivas Heyet-i Merkeziyesine abone sahiplerine aksamadan gazete göndennelerini duyuracağını bildirmekteydi.

Mustafa Kemal Paşa, Hakimiyet-i Milliyenin, aym amaçla kurulduğunu ve yazı işlerinin tamamen kendi gözetiminde olan başka bir gazete olduğunu hatrriatmakta, bu yüzden bu gazeteye abone naklinin doğru olmadığını, ama Hakimiyet-i Milliye'nin her tarafda çok olaınmasınm sağlanmasını da istemekteydi (160). Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa, Sivas Heyet-i Merkeziyesine 15 Ocak 1920'de yazdığı bir yazıda, irade'i Milliye gazetesinin abonelere sürekli gönderilmediği yolunda yakınmaların olduğunu, gazetenin abonelerine düzenli gönderilmesi gerektiğini hatırlatmaktaydı (161). Görüldüğü üzere, Mustafa Kemal Paşa Sivas'ta bulunduğu ve gazetenin yazılan ile ilgilendiği sıralarda hiçbir yakınma olmadığı halde, Mustafa Kemal Si-

(159) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Dosya 1336/24, Fihrist 21.

(160) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist3.

(161) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi, Klasör 29, Fihrist 4/23, 4/27.

vas'tan aynldıktan sonra bazı yakınmalar ortaya çıkmıştır. Ancak Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da olmasına karşın, bu yakınmalar ile ilgilenmiş, ulusal bağımsızlık savaşının önemli yayın organlarından biri olan İrade-i Milliye 'nin her yere ulaşmasını sağlamak amacıyla gerekli girişimlerde bulunmuştur (162).

b) Hakimiyet-î Milliye'nin Yayını

Mustafa Kemal Paşa, İrade-i Milliye gazetesini Ankara'ya getirmek istemiş, ama Sivaslılar, bunun Ulusal Bağımsızlık Savaşı'nı anlatan canlı bir anıt olarak kalmasını isteyince İrade-i Milliye'nin Sivas'ta çıkması daha uygun görülmüştü.

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişinin ikinci günü, yine bir gazete çıkarmak ve böylece ulusal bağımsızlık savaşının amaçlarının ve yapılan işlerin Ankara'dan bütün yurda duyurulmasını istedi. Gazetenin ismini bizzat kendisi koydu.

Yazı işleri müdürlüğüne, Mustafa Kemal'in çok sevdiği ve inandığı yedek subay Recep Zühtü (Soyak) getirildi. Hakimiyet-i Milliye adıyla gazete, 10 Ocak 1920'den itibaren haftada iki kez yayınlanmaya başladı. İlk sayıda, birinci sayfayı tamamen kaplayan "Heyet-i Tahririye" imza-

(162) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, İstiklal Arşivi'nde bilgi mevcuttur.

lı yazı, Mustafa Kemal tarafından Hakkı Behiç'e not ettirilerek yazılmıştı (163).

Gazetenin ilk sayısmda Hakimiyet-i Milliye'nin çıkış sebebi ve adının neden bu şekilde konduğu şöyle açıklanmıştı: "Bugünden itibaren mevki-i intişara çıkan ve sütunlarında bütün Anadolu ile onu alakadar eden muhitlerin ahval ve hadisatını ihtiva edecek olan gazetemize bu ismi tesadüfi olarak vermedik. Gazetemizin ismi, aynı zamanda takip edeceği tarihi mücadelenin de nev'idir. Şu halde diyebiliriz ki Hakimiyet-i Milliyenin mesleği, milletin müdafaa-i hakimiyeti olacaktır." Hakimiyet-i Milliyen gazetesinin doğuş nedeni de şöyle açıklanmıştır: "İşte Kuvay-ı Milliye, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı bu ıztırann mevlûdu ve bu ahval ve hadisatın netice-i tabiiyesidir. Hakimiyet-i Milliye gazetesi de bu hadisaden doğuyor." (164)

Hakimiyet-i Müliye, ilk sayısmda açıkladığı gibi, bütün Anadolu ile onu ilgilendiren durum ve olayları kapsayan haberleri verecektir. Hakimiyet-i Milliye, "Milletin müdafaa-i hakimiyeti" olacakta. Heyet-i Tahririye imzalı yazıda, Türkiye'nin son durumuna değinilmekte, yapılan hainlikler Müdafaa-i Hukuk" teşkilâtının doğmasının bu şartlardan kaynaklandığı ve Hakimiyet-i Milliyenin de bu

(163) Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi (1919-1965), C.H, Ankara 1968, s.42, Ömer Sami Coşar, Milli Mücadele Basını, ist (Basım tarihi yok), s.123.

şartlar yüzünden yaym hayatına girdiği vurgulanmaktadır. Daha soma, artık milletin uyandığı, milletin hür ve bağımsız yaşayacağı, ilerlemeye muhtaç olduğu, gazetenin de bu amaca hizmet edeceği açıklanmaktaydı (165).

Hakimiyet-i Milliye gazetesi, kamuoyuna Kuvay-ı Milliyenin ne olduğunu, ne için kurulduğunu, ne yapmak istediğini de anlatmakta, bu önemli konuda kamuoyunun aydınlanmasına yardım etmektedir.

Hakimiyet-i Milliyenin 11 No'lu sayısında, Kuvay-ı Milliye ile hükümet arasında ikilik olmadığı belirtilmiş ve Kuvay-ı Milliyenin "milletin ruhundan ve ihtiyac-ı beka ve istiklalden" doğduğu, bu birliği kimsenin bozamayacağı açıklanır ve "Kuvay-ı Milliye dağılsın demek, millet dağılsın demektir" denir.

Aynı yazıda, Kuvay-ı Milliyenin hemen hemen bütün fıkralar ve siyasi eğilimlerin üstünde genel bir coşkunlukla karşılandığı, oysa Kuvay-ı Milliyenin verecek rütbeleri, dayanakları; bir fırka gibi, sevenleri memnun kılacak, mevkileri, memuriyetleri olmadığı ve Kuvay-ı Milliyenin en buhranlı zamanlarda vatanın kurtulması amacıyla halkı "ruhen ve fikren birleştirmiş" olduğu açıklanmaktadır

(164) Hakimiyet-i Milliye (Ankara); 10 Ocak 1920, sayı 1, ayrıca bak: Devrim Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal. Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-İnci Engingün-Birol Emil-Necat Birinci-Abdullah Uçman, İstanbul 1981, Kültür Bakanlığı Yay. s. 199-201.

(165) Hakimiyet-i Milliye (Ankara), 10 Ocak 1920, sayı 1.

(166). Esasen, düzenli ordunun önemli bir kısmını Kuvay-ı Milliyeciler oluşturmuştur.

6 Şubat 1921 'de Hakimiyet-i Milliyede, daha önce ve sonra Mustafa Kemal'le mülakatlar yapan ve bunları Tasvir-i Efkar'da yayınlayan (167) ve Mustafa Kemal ile Anadolu'da da görüşmüş olan Ruşen Eşref (Ünaydın)'m Mustafa Kemal Paşa ile yapmış olduğu uzun bir mülakat yayınlanır. Bu esnada Londra Konferansı'nm hazırlıkları yapıldığından, delegeler 7 Şubat'ta yola çıkacaklarından mülakatın ana konusu bu noktalar üzerinde toplanmıştı (168).

Hakimiyet-i Milliyenin yazıları Heyet-i Temsiliye tarafından düzenlenmekteydi. Mustafa Kemal Paşa, 13 Ocak 1920'de, 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'ya yazdığı yazıda, Ankara'da Hakimiyet-i Milliye adlı bir gazete çıkardıklarım, bunun özel bir gazetede olduğunu, yazılarının Heyet-i Temsiliye tarafından verilmekte olduğunu doğrulamaktaydı (169).

Hakimiyet-i Milliyenin başyazılarının çoğunda imza yoktur. Bunların önemli bir kısmının Mustafa Kemal' in kaleminden çıktığı yazıların üslubundan anlaşılmakta ise de

(166) Hakimiyet-i Milliye (Ankara), 24 Şubat 1920, No.1 İ

(167) Necat Birinci, Ruşen Eşrefin Mülakatlarına Göre Mustafa Kemal Paşa, Ankara 1984, Türk Dili Dergisi, sayı 395-396, s.437.

(168) Hakimiyet-i Milliye (Ankara), 6 Şubat 1921), No. 101.

(169) Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV, Ank. 1964, s. 162.

bunu ispatlama olanağı yoktur. Altında tek yıldız olan makalelerin Mustafa Kemal'e ait olduğu söylenmektedir.

Hakimiyet-i Milliye gazetesi çok zor şartlar altında, kıt olanaklar ile yayınlanmaya başlamış ve bu şartlar altında görevini sürdürmüştür. Gereksinimler yavaş yavaş sağlanmaktadır. Recep imzasıyla Harbiye Nezareti Başyaveri Salih Bey'e 5 Mart 1920'de çekilen telde, şapoğraf makinesine şiddetle gereksinim duyulduğu, birkaç yedek muşamba ve bolca mürekkeple bir şapoğraf alınıp gönderilmesi istenmişti (170). Mustafa Kemal Paşa da bir şapoğraf makinesine çok acele gereksinim duyulduğundan, satın alınıp kurye ile Ankara'ya gönderilmesini Harbiye Nezareti Başyaveri Salih Bey'e duyurmuştu (171). Makine satın alınıp gönderilecektir. Matbaa için kağıda büyük gereksinim duyulmaktaydı. Zor da olsa kağıt sağlanabilmekteydi. Eskişehir'den daha önce istenen dört yüz kırk iki kıyye kağıttan (okka), Mustafa Kemal'in 20 Nisan 1920'de Eskişehir Mutasarrıfına yazdığı yazıdan anladığımıza göre, iki yüz yetmiş iki kıyyesi gelmiş, gerisi de istenmişte 172).

Hakimiyet-i Milliye için gerekli kağıtlar, İstanbul'dan Bursa'ya gönderilecekti. Mustafa Kemal Paşa'ya, İstanbul'dan (Kartal) Zafer imzasıyla 14 Nisan 1920'de, Bur-

(170) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör. 29, Dosya. 336/24-91, Fihrist 23.

(171) Atatürk Arşivi, Klasör. 29, Dosya 336/24-91, Fihrist. 23/1.

(172) Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 23.

sa'ya gönderilecek olan kağıtların, Bursa'dan birinin gelmesi ve bir matbaacı malı şeklinde bunların Bursa'ya gönderilmesi ya da bir matbaacının istanbul'dan kağıtları Bursa'ya getirmesinin sağlanması istenmişti(173). Mustafa Kemal Paşa, 14 Nisan'da, Bursa'daki 14'inci Kolordu Kumandan Vekili Bekir Sami Bey'e, Gazete için gerekli kağıtları Bursa'ya getirilmesi için birisinin görevlendirilmesini emretti(174).

"Ankara. 14.4.136.
Şifre

Bursa'da 14. Kor. Kumandan Vekili Bekir Sami Beyefendiye,

Hakimiyet-i Milliye gazetesi için Dersaadet'te kağıt ihzar ettirilmiştir. Dersaadet'te bir memuru mahsusa izam edilerek muma-ileyi Kartal Telgraf Müdürü Baha Bey vasıtasıyla Zafer Bey'e müracaatla teslim edeceği mezkûr kâğıtların Bursa'ya celbinin temin Duyurulmasını ve neticesinin işarını rica ederim efendim.

Heyet-i Temsiliye namına
Mustafa Kemal

(173) Atatürk Arşivi, Klasör 1336/20-B Fihrist 117/1
(174) Atatürk Arşivi, Klasör 26, Fihrist 117/1-2.

Bu kadar zor şartlar altında çalışan Hakimiyet-i Milliye gazetesi halkın haber isteği ve ulusal bağımsızlık savaşı yanında olması nedeni ile doğmuştur. Hakimiyet-i Milliye gazetesi, 10 Ocak 1920'de çıkmadan önce Mustafa Kemal Paşa'ya, yurdun her köşesinden haber alınamadığı yolunda yazılar gelmekteydi. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı adına Ahmet, 2 Ocak 1920'de, Ankara'da Hukuk-u Milliye Heyet-i Temsiliyesine çektiği telde, milli bağımsızlığın konu edildiği ve ulusal geleceğimizin saptanacağı bu nazik zamanda İstanbul gazeteleri arasında birlik olmadığı, milli girişimleri bozan, bütün İslam dünyasını zedeleyen dedikoduların çıkmasının üzüntü yarattığı, İstanbul'a telgraflar çekilerek bozulan milli birliğin gözünde zararlı sayılacağı bildirildiğinden, bütün vilayetler ve elviye-i müstakile (vilayete bağlı olmayıp, doğrudan Dahiliye Vekaletine bağlı Çanakkale, Bolu, İzmit gibi sancaklar)nin kendilerine bağlı yönetimleriyle aynı yola başvurmaları ve istanbul basınına selamet ve adalete adma gerekli yolda hareketlerinin duyurulması rica olunmaktaydı(175).

Görülüyor ki Anadolu'da kuvvetli bir basın örgütüne gereksinim vardır. İstanbul basınının tutumu beğenilmemektedir. Bütün bunlar Mustafa Kemal Paşa'ya, Ankara'da bir gazete çıkarma fikrini aşılamaktadır. Mustafa Kemal

(175) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Dosya 336/24-91 Fihrist ı., 1/l.

Paşa, Trabzon'dan gelen bu yazıya 2 Ocak 1920'de verdiği cevapta, bu düşüncelerin çok yerinde olduğunu, bütün heyet-i merkeziyelere durumun duyurulduğunu bildirip teşekkür etmiştir(176). Aynı şekilde, 8 Ocak 1920'de, Sinop Müdafaa-i Hukuk reisi adına Hilmi, İstanbul matbuatından hoşnutsuzluğunu bildirmiş ve İstanbul Matbuat Cemiyeti Başkanlığına çektiği teli, Ankara Heyet-i Temsiliye Başkanlığı'na göndermiştir. Bu telgraftaki hususlar da aşağı yukarı Trabzon'dan yazılan yazıdaki hususları kapsamakta, vatan ve millete yararlı yayınlar yapılmasını, bu hususların bütün İstanbul gazetelerine duyurulması istenmekteydi(177). Çerkeş'ten Ankara'ya ahali adına Müdafaa-i Hukuk-u Milliye heyet-i Merkeziye Başkanı Hüsnü de 10 Ocak 1920'de çektiği telde, kamuoyunu aydınlatacak olan Türkçe gazetelerin şu sıralarda görevlerini unutarak, milli birlik ve girişimleri bozarak zararlı dedikoduları yayınladıkları, İstanbul basınının görevini yapmasını, aksi takdirde bu gazetelerin zararlı kabul edileceğinin basma duyurulmasını istemekteydi(178). Trabzon'dan ve diğer yerlerden gelen yazılar üzerine Mustafa Kemal Paşa derhal harekete geçmiş, Trabzon'a daha ön-

(176) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/2.

(177) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/4.

(178) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/5.

ce cevap verdiği için, Trabzon dışındaki bütün heyet-i merkeziyelere 7 Ocak 1920'de bir tamim yollamıştı. Bunda, istanbul basınının birliğe gereksinim duyulan şu anda milli birliği bozucu yayınlar yaptıkları, bu şekilde yayın yapacak olan gazetelerin millet gözünde zararlı kabul olunacağının heyet-i merkeziyelerce istanbul'a duyurulması gereği bildiriliyordu(179). Heyet-i merkeziyeler de istanbul Matbuat Cemiyeti'ne bu tarzda hareketleri sürdüğü takdirde, gazetelerinin kendi bölgelerine sokulmayacağını duyurmaya başlamışlardı. Mustafa Kemal Paşa, bu yoldan hareket ile, daha önce de belirttiğimiz üzere, istanbul basınının Anadolu'ya sokulmamasını sağlamıştı. Nitekim, bu konudaki tamim etkisini her yerde hissettirmiş ve duyarlığı arttırmıştı. 11 Ocak 1920'de, Sivas Heyet-i Merkeziyesi adına Hulusi Turgut, Ankara'ya çektiği telde, istanbul basınının bu yolda hareketine devamı halinde, zararlı yayma son vermediği takdirde, istanbul gazetelerinin "istanbul muhitinden harice çıkarılmadan yüzlerine çarpılacağının müessir bir lisanla", 4 Ocak 1920'de İstanbul Matbuat Cemiyeti'ne duyurulduğunu, daha önce (7 Ocak'ta) vilayetlere ve onlara bağlı kazalara gönderilen tamime göre de bu tarzda başvuruların yapıldığını açıklamaktaydı180).

(179) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/3.

(180) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 1/6-7.

Görüldüğü üzere, İstanbul basınının milli birliği bozucu davranışı karşısında Anadolu bir bütünlük arz etmiş ve ulusal bağımsızlık konusunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermiştir. Mustafa Kemal, işte tam bu sıralarda, Anadolu'nun bu haklı feryadının da etkisiyle Ankara'da bir gazete çıkartmak yoluna gitmiş, az önce de belirttiğimiz üzere, 10 Ocak 1920'de Hakimiyet-i Milliye yayın hayatına girmişti.

Mustafa Kemal Paşa, Hakimiyet-i Milliye'nin çıktığının ertesi gününden itibaren derhal gazeteye abone bulma yolunda çalışmalara da girişti. 11 Ocak 1920'de, Heyet-i Merkeziyelere çektiği telde, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin programındabulunan ve onun gözetiminde haftada iki gün çıkarılan Hakimiyet-i Milliye gazetesinin nüshalarının yeterli sayıda posta ile gönderildiğini, gazetenin yıllık abone ücretinin, üçyüz, altı aylığının yüzaltmış kuruş olduğunu, abone bedellerinin Ziraat Bankası aracılığıyla gönderilmesini duyurmuştu(181).

Hakimiyet-i Milliye'ye Anadolu'da büyük ilgi duyuldu. Gazetenin diline kadar ilgilenenler olmuştur. Nazillili Mevki Komutanı Servet Bey, 14 Ocak 1920'de, Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telde, Irade-i Milliye'nin dilinden çok kez yakındığını, Hakimiyet-i Milliyenin Heyet-i Temsiliye gözetiminde çıkarılacağının öğrenildiğini belirtip gazete

(181) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 6/1-2-3.

ile kimin uğraşacağını sormuştu. Mustafa Kemal Paşa, Servet Bey'e aym gün çektiği telde, Hakimiyet-i Milliyenin yazı işleri ile Heyet-i Temsiliye üyelerinden Hakkı Behiç Bey'in uğraştığım bildirmişti (182).

Mustafa Kemal Paşa, Hakimiyet-i Milliye 'nin her nüshasından yedi yüz adedinin İstanbul'daki Çanakkale Mevki Müstahkem Komutam Miralay Şevket Bey'e göndermekteydi. Amaç, Ayan ve Mebuslar Meclislerine mensup üyelere bunların dağıtılması, bayilerle de satılıp abone kaydının yapılmasıydı. Abone ücretleri de Ziraat Bankasına yatırılacaktı (183).

Mustafa Kemal Paşa, 24 Ocak tarihinde de İstanbul'da 10. Fırka Komutam Kemal Bey ve milletvekillerinden Rauf Bey'e, Hakimiyet-i Milliye'nin İstanbul'da emniyetle dağıtımının sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasını; nereye, ne kadar verildiğinin bildirilmesini de rica etmişti (184). Bu arada Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gazeteye abone olmak için başvurular da başlamıştı. Mardin 5. Fırka kumandam Kenan, Hakimiyet-i Milliyenin senelik ve altı aylık abonesinin ne kadar olduğunu Ankara'ya sormuş

(182) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 4,4/1.

(183) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 6.

(184) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 7/2.

(185), Mustafa Kemal de 21 Ocak 1920'de abone ücretlerinin ne kadar olduğunu kendisine iletmişti (186). Abone bedelleri ise Ankara'ya gelmeye başlamıştı. Erzincan'dan, Erzurum'dan altıbinüçyüzyirmi kuruş abone ücreti alınmış, gazeteler burada muntazaman gönderilmeye (187), Adana'ya dokuzuncu sayıdan itibaren otuzar adet yollanmaya başlamıştı (188). Bu konulardaki bütün yazışmaları Mustafa Kemal Paşa yerine getirmekteydi.

Artık ulusal bağımsızlık savaşı ile ilgili bütün yazılar, Anadolu'nun her yerinden, Hakimiyet-i Milliye'ye gelmekte ve orada basılmakta idi. 12 Mart 1920'de, Salihli Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Heyeti Başkanı Zahit, 2 Mart 1920'de Yunanlıların, Ödemiş Cephesinde Kuva-yı Milliye ile başladıkları savaşta, Tabak, Ovacık, Söğüt ve diğer yerlerde, Ödemiş Ovasının her yerinde yaptıkları zulmü dile getirmekte, binlerce kişinin göç ettiğini Hakimiyet-i Milliyeye iletmekteydi (189). Bu tip haberler çok olup bunlar Hakimiyet-i Milliyede sürekli olarak yayınlanmakta idi.

(185) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 7.

(186) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 7/1.

(187) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 10,11.

(188) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 12.

(189) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 73.

Yöneticiler ve Anadolu halkı Mustafa Kemal'e bu ölüm kalım mücadelesinde ellerinden gelen yardımı yapmaktaydılar. Nitekim, Eskişehir Mutasarrıfı Fatin, 18 Şubat 1920 de, Mustafa Kemal Paşa'ya yolladığı telde, İslama kılıç çeken Avrupalıların Türkler hakkında izledikleri haince emelleri bütün Müslümanlara yaymak için Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına binlerce nüshanın Eskişehirde ya da Ankara'da basılabileceğini belirtmiştir (190).

Anadolu basını İstanbul'dan her türlü bilgi alamamaktaydı. Sivas'taki İrade-i Milliye ve Heyet-i Merkeziye bu konuda sıkıntılıydılar. 21 Şubat'ta Mustafa Kemal'e çektikleri telde, bir aydır Hakimiyet-i Milliyenin dışında başka haber alamadıklarını, İstanbul'daki Meclisten ilk başlarda bilgi aldıkları halde, son bir aydır bilgi almadıklarını, esasen İstanbul Basınının haberlerinin önemli bir kısmının sansür edilmekte olduğunu, Rauf Bey'in Osmanlı Mebusan Meclisindeki önemli nutkunu İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyetinin İstihbarat Kaleminin göndermesiyle elde edebildiklerini açıklamışlardı (191).

Görülüyor ki İstanbul basını, sansür nedeniyle ve işgal kuvvetlerinin İstanbul ve diğer yerlerdeki etkileri dolayısıyla tam olarak çalışmamaktadır. Bunu İrade-i Milliye de doğrulamaktadır. O halde en önemli kaynak Haki-

(190) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 12/1.

(191) Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 29, Fihrist 13.

miyet-i Milliyedir. Buna, 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı da katılacaktır. Anadolu gazeteleri sürekli Hakimiyet-i Milliyeyi kaynak göstermek yoluna gideceklerdir. O halde Hakimiyet-i Milliye'nin yükü ve sorumluluğu büyüktür. Anadolu halkı ve basın kendisinden çok büyük hizmetler beklemektedir. Hakimiyet-i Milliye, bu görevini eksiksiz yerine getirmeye çalışacak ve bunda da başarılı olacaktır.

Hakimiyet-i Milliye gazetesini güçlendirme yolunda çalışmalar yapan Zekeriya Sertel, üç yıl Amerika Birleşik Devletlerinde kaldıktan sonra, 1923 yılının ortalarında Ankara'ya gelmişti. Geliş nedeni Ankara'da hizmet vermekti.

Memleketin nabzı Ankara'da atmaktaydı, kendisine şiddetle ihtiyaç duyulduğu söylenmişti. Geldikten birkaç hafta sonra, kendisini Matbuat Umum Müdürlüğüne (Basın Yayın Genel Müdürlüğü) ne götürdüler. Sertel, Matbuat Umum Müdürlüğünün savaş koşullan içinde çalışması nedeniyle durumunun ilkel olduğunu, yalnızca basını izlediğini, mebuslar için dış basından çeviriler yaparak, arada-sırada küçük bültenlerin çıktığını, Anadolu Ajansının da bu müdürlüğe bağlı olduğunu, Ankara'nın karanlıkta yaşadıklarını, dünyada olup-bitenleri izleyenlerin sayısının çok az olduğunu, oysa, savaş nedeni ile dünya basının Türkiye ile ilgili yaymlannın önem kazandığını belirtip, bu amaçla Ayın Tarihi adlı bir dergiyi aylık çıkardığını ve Anadolu Ajansını dünya haber ajansları ile ilişkiler

kurarak bir ajans haline getirmeye çalıştığını ifade eder. **(192).** .

Bu tarihlerde, Ankara'da iki gazete çıkıyordu. Bir Atatürk'ün Gazetesi olan, Hakimiyet-i Milliye, diğeri, Yunus Nadi'nin yayınladığı "Yeni Gün". Sertel'e göre, ikisi de çok fakir, çok zavallı, birer vilayet gazetesi olarak çıkıyorlar, derme çatma basımevlerinde, gelişigüzel basılıyorlardı. Bu yüzden satışları az, halk arasında etkinlikleri sınırlıydı. Gerçek anlamıyla basın hala istanbul'daydı ve genellikle Ankara karşı cephe almış durumdaydı.

Zekeriya Sertel, Matbuat Umum Müdürlüğünü ziyaretten bir iki ay soma îsmet Paşa'nın çağırması ile Çankaya'da birlikte Atatürk'ü görmeye gitti. Yolda, İsmet Paşa, Sertel'e "Hakimiyet-i Milliye gazetesini nasıl bulduğunu sorunca, Hakimiyet-i Milliye adında bir gazete tanımıyorum cevabını verdi. SerteFin amacı Hakimiyet-i Milliye Gazetesinin iyi çıkmadığını anlatmaktı. Çünkü ona göre, Hakimiyet-i Milliyenin okurları hemen hemen mebuslardan ibaretti. Ankara'nın dışında okuru yok gibiydi. Ankara'da bile İstanbul gazeteleri "Hakimiyet-i Milliye'den" çok satılıyordu.

İsmet Paşa, Sertel'i, Mustafa Kemal Paşa'ya "Yeni Matbuat Umum Müdürümüz" diye tanıtırken, Hakimiyet-

(192) Sertel, M. Zekeriya; Hatırladıklarım (1905-1950), İst. 1968, sh. 105-106. Şenyapılı, Önder; Atatürk ve Gazetecilik, Gazeteciler, Ankara, 1981, İletişim Dergisi, 1981/3, *sh.* 201-208.

i Milliye adında bir gazete tanımadığını da ekledi. Mustafa Kemal bunu hiç duymamış gibi kayıtsızlıkla karşılayıp, bu konuyu görüşmek üzere bir toplantı tertiplenmesini emretti. Ertesi akşam köşkte toplanıldı. Konu Hakimiyet-i Milliyenin iyileştirilmesiydi. Toplantıya Mustafa Kemal Paşa başkanlık yapıyordu.

Toplantı Başkanı Mustafa Kemal Paşa, gazetenin yararlı hale getirilmesi için küçük bir proje hazırlanmasını istedi ve bu projeyi hemen hazırlamak için üç kişilik komisyon kurulmasını önerdi. Bu komisyona Falih Rıfkı Atay, Hakkı Tarık Us ve Zekeriya Sertel seçildi. Hazırlanan projede şunlar öneriliyordu: "Hakimiyet-i Milliyeyibir taşra gazetesi olmaktan çıkarıp bir milli gazete haline getirmek gerekir. Gazete memleketin her tarafında satılmalı ve aranıp-okunmahdır. Bunun için de gazetenin başına bu işten anlar, değerli biri getirilmeli, ayrıca kuvvetli bir yazı kurulu kurulmalıdır". Projede, ayrıca gazetenin İstanbul gazeteleri ile rekabet edebilecek şekilde yazılarla donatılması modern bir basımevi kurulması hususları da yer alıyordu. Proje Mustafa Kemal Paşa'ya verildiğinde, Mustafa Kemal Paşa kağıdı yırttı ve Falih Rıfkı'ya dönüp - Sizler galiba nerede bulunduğunuzu ve kime hitap ettiğinizi unuttunuz diyerek Hakimiyet-i Milliye'nin düzenlenmesi işini Recep (Peker) Beye vereceğini söyleyip, oradakilerin hepsinin fikrini olumlu olarak aldı. Zekeriya Sertel'e de sorunca, Sertel, Mustafa Kemal Paşa'ya, bunun olamayacağı cevabını verecek Recep Beyi tanımadığını, bu ko-

nurum uzmanlık işi olduğunu belirtti. Toplantı sona erdi. (193).

Mustafa Kemal Paşa'mn kızgınlığını yerinde görmek gerekir. Çünkü, ulusal bağımsızlık savaşı içinde bir şapoğraf makinası ve basım için gerekli kağıt bile zar-zor sağlanabilirken, halkın ve ordunun para darlığı içinde bulunduğu hesaplanırsa, modern bir basımevinin kurulması o şartlar içinde bir hayal ürününden başka bir şey olamaz. Bu şekilde bir teklif yerine daha somut eller tutulur tedbirler getirilmeliydi.

Hakimiyet-i Milliye gazetesi, o günün koşullan içerisinde görevini yapabilmek için büyük çaba harcamış ve o koşullar içinde de başanlı olmuştu. Pekçok taşra gazetesinin de haber kaynağı durumunda bulunan Hakimiyet-i Milliye gazetesini o günün şartlan içerisindeki çalışmasını kutlamak gerekir.

(193) Şenyapılı, Önder; Atatürk ve Gazetecilik, İletişim D. Sayı. 1981/3, sh. 206-208.

SONUÇ

Ulusal Bağımsızlık Savaşında, milli bütünlüğün saklanması, halkın bir bayrak altoda toplanması hususunda olağanüstü çaba gösteren Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına, Anadolu basım ve zaman zaman istanbul basını kamu oyununun oluşması ve bilinçlenmesi bakımından büyük yardım sağlamıştır. Mustafa Kemal, bu arada halkın moralinin bozulmaması ve yanlış bilgi alınmaması için zararlı yayınlarda bulunan bazı İstanbul gazetelerinin ve azınlıkların basm organlarının Anadoluya sokulmaması konusunda önemli çalışmalar yapmıştır. Anadolu Basınının hemen hemen hepsi ulusal bağımsızlık savaşmm yanında yer almış ve Mustafa Kemal Paşa'ya destek olmuştur.

İstanbul Basınından daha 1919larda Tasvir-i Efkar, istiklal, İleri, Vakit, Akşam, Türk Dünyası gazetelerinin sahipleri Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek girişimlerinde bulunmuşlar, Paşa da bunu kabul etmiş ve bu konuda pekçok yazışma olmuştu. Mustafa kemal Paşa, Ulusal Bağımsızlık Savaşı konusunda Heyet-i Temsiliye kararlarını ve be-

yanallarını İstanbul Basınında yayınlatmak istemiş, bu konuda da girişimlerde bulunmuştu. Ancak, yalnızca Tasvir-i Efkar Gazetesi 1919'un sonlarında Mustafa Kemal tarafından gönderilen pek az bildiriyi yayınlayabilmişti.

İstanbul Basını sansür ve işgal nedeniyle kuva-yı milliyenin ve Mustafa Kemal Paşa'mn çalışmalarım başlangıçta yaymlayamamış, ancak başarının görülmeye başlanması ve sansürün kısmen kalkması ile 1921 başlarından itibaren Ulusal Bağımsızlık Savaşı ile ilgili haberlere yer vermeye başlamışsa da, bunlar hiçbir zaman Anadolu basımımı boyutlarına ulaşamamıştır. 1921 'den soma, artık İstanbul basınının rahat yaym yapmaya başladığını görmekteyiz. Böylece, İstanbul ve Anadolu basını bir bütün olarak çalışma ortamına girmiş ve başarının gerçekleşmesinde önemli rol oynamışlardır.

BİBLİYOGRAFYA

Arşivler:

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı:

a) Atatürk Arşivi
b) İstiklal Savaşı Arşivi

Ankara Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü Arşivi.

Gazeteler:

Hakimiyet-i Milliye (Ankara), Hukuk-u Beşer (İstanbul), İkdam (İstanbul), İrade-i Milliye (Sivas), Minber (İstanbul), Tanin (İstanbul), Tasvir-i Efkar (İstanbul) Açıksöz (Kastamonu).

Basıılı kitap ve makaleler:

Arıkan, Zeki; Köylü Gazetesi ve İşgal, Ankara, 1988, Atatürk Yolu Dergisi, sayı. 2, Ankara üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını.

Arsan, Nimet; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1919-1938),, c. 1, Ankara, 1961, c. 2, Ankara, 1959, c. I-II, Ankara, 1961, Atatürk'ün Tamim, Telgrafve Beyannameleri, c. iy Ankara, 1979, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Tamim ve Telgrafları, c. V (Derleyen: Borak, Sadi-Kocatürk, Utkan), Ankara, 1979.

Atay, Falih Rıfkı; Çankaya, c. 1, İstanbul, sene yok.

Banoğlu, Niyazi Ahmet; Basm Tarihimizin Kara ve Ak Günleri, İstanbul, 1960

Birinci, Necat; Ruşen Eşrefin Mülakatlarına Göre Mustafa Kemal Paşa, Ankara 1984 Kasrm-Aralık, Türk Dili Dergisi, sayı. 395-396

Coşar, Ömer Sami; Milli Mücadele basım, istanbul "sene yok".

Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal (Haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil, Necat Birinci, Abdullah Uçman), c. 1, Ankara, 1981, c. 2, Ankara, 1982.

Güneş, İhsan; Büyük Millet Meclisinin Düşünce Yapısı (1919-1923), Eskişehir, 1985.

Ilgar, İhsan; Mümtaz Şükrü Eğilmezin Hatıraları (Milli Mücadelede Bursa), ist. 1981.

Hatemi, Hüseyin; Basın Ahlakı, İstanbul, 1978.

İskit, Servet; Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış, İstanbul, 1939.

Lord Kinross; Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu, İstanbul, 1981.

Oral, Fuat Süreyya; Türk basını Tarihi (1919-1963), Ankara, 1968, c. II

Önder, Mehmet; Milli Mücadelenin Yanında ve Safında Öğüd Gazetesi, Ankara, 1986

Özkaya, Yücel; Anadolu Ajansının Kurulması ve 1920 Nisan tarihli Belgeler, Ankara 1984, Atatürk Araştırma Dergisi, c. 1. sayı. 1

Özkaya, Yücel; I ve II. inönü Başarılarının Türkv e Dünya Kamuoyu ve Basını Tarafından Yorumlanışı, Ankara, 1981 (Ahmet Şükrü Esmer Armağanı).

Öztoprak, İzzet; Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Ankara, 1981.

Sertel, M. Zekeriya; Hatırladıklarım (1905-1950), istanbul, 1968

Turan, Şerafettin; Mondros Mütarekesi Ertesinde Mustafa Kemal'in Orduya, Siyasete ve İngiltere'nin tutumuna İlişkin düşünceleri, Ankara, 1982, Belleten. 182

Umar, Bilge; İzmir'de Yunanlıların Son Günleri, Ankara, 1974

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, c. I, Devre 1(4.5.1336)

Yaman, Ahmed Emin; Gördüklerim ve Geçirdiklerim, İstanbul, 1970, c. 3

Dergiler ve ansiklopediler:

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, sayı, 9,19,26
Atatürk Maddesi (İslam Ansiklopedisi)
Atatürk Maddesi (Türk Ansiklopedisi).

BELGELER

Belge. I (Fotoğraf: I)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Dosya. 335/32, Fihrist. 17/1

Sivas 'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesine,

Harekat-ı Milliyenin ittihad ve terakki ile münasebeti olduğu hakkında işaat ve tezvirata cevab olmak üzere tebliğ olunan beyan-nameyi aldık. Beyan-namenin kısm-ı evveli bazı devletleri bila-lüzum iğzab edecek mahiyetde gibi görüldü. Bu cihetle zaten sansürden geçemeyecektir. Diğer kısımlar fikrimizce matlub olan psikolojik tesiri husule getiremeyecek tarzda yazılmış ve bir de telgrafm esnayı keşidesinde manayı ihlal edecek noksanlar ve hatalar yapılmıştır. Biz beyan-namenin bu şekilde İstanbul Matbuatında neşrim pek muvafık bulamıyoruz. İfade itibarıyla pek mutedil ve daha vakur bir şekle konulacak olursa daha iyi

bir tesir bırakacağını zannediyoruz. Herhalde mütelanızı bekleriz.

Tasvir-i Efkar Namına Velid, îstikfal Muharriri Rauf, İleri Namına Saki, Vakit Adına Ahmet Emin.

Belge. 2 (Fotoğraf 2)

Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi, Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 17. dosya. 1335/32

Müstaceldir. 489.

Sivas 'ta Mustafa Kemal Paşa hazretleri vasıtasıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukukiye Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesine,

Der-Aliyye. 3872.
7.10.335

lstihlas-ı vatanın en mübarek ve en müstacel şartı olan milli vahdetimiz şekl-i tabii ve resmiyetde hala takarrür edemeyerek mübhemiyetin temadi etmesi vaziyetin tehlikelerini süratle artırmakda ve ceryan-ı ahvalden ziyadesiyle ve tamamıyla haberdar olmayan Matbuatımıza(ı) tereddüd ve endişelere düşürmektedir. Ictihad ve neşriyatımıza rehber olabilecek suretde ve süratle malumat gönderilmesini tamamen rica ederim.

Tasvir-i Efkar, Vakit, Akşam, Türk Dünyası ve istiklal, istiklal Muharriri Rauf Ahmed

Belge. 3(Foto:3)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 19, Dosya. 1335/32

Celal Nuri Beyefendiye, Sivas / 8 teşrin-i evvel 35

Hoşgeldiniz. Hasretle gözlerinizden öperiz. Efkar-ı ammeyi maksad-ı aliye-i millet nokta-yı nazarında tenvir ve irşad buyurmayla ifa eylediğiniz vezaif-i vataniyyenin derece-i kıymet ve ulviyyeti zaman ile layık olduğu derecede takdir olunacaktır. Bizler şimdiden bu hususdaki mesai biraderilerine arz-ı teşekkür ederiz. Ecnebi arzu ve tazyikiyle ve sabık kabinelerin setr-i uyub ve seyyiatına pek mutabık düştüğü için bugünkü sakim vaziyete düşürülmüş olan sansür hakkında yeni kabineye maruzat-ı lazımede bulunulmuştur. Netice-i matlubenin husulü muntazındır. Herhalde kaffe-i nikat-i nazardan amal-ı milliyeye iştiraki maal-memnuniye görülen hükümet-i haziranın istiklal-i milli ve meşrutiyetin umdesini teşkil eden hürriyet-i matbuatı lüzumu veçhiyle temin etmesine hep birlikte intizaren şu müşkül avan-ı tarihiyede kendisine muavin ve müzahir olalım. Buradaki arkadaşlarımızın cümlesi takdim-i ihtiramat ederler.

Mustafa Kemal

Haşiye: Münasib görürseniz bu muhavereyi neşr edersiniz. Ali Rıza Beye selam ederim.

Belge. 4 (Foto:4)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/1

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Ç-ı. Arz-ı ta'zimat ederim. Gazanız mübarek olsun. Gazetemizle ictihadata şiddetle devam ediyoruz. Efkar-ı ammeyi geceli gündüzlü tenvir etmekteyiz. Yalnız Dahiliye Nazırı ve Matbuat Müdürü matbuatı sıkıştırıyorlar. Mesela, Meclis-i Müessesat gibi kelimeleri kaldıran sansürü ibka ediyorlar. Halbuki, mutedil bir suretde hukuk-ı esasiye dersine halk pek muhtaçtır. Ahmed Rüştem Bey'e ihtiramatımı tebliğ ediniz. Rauf Beye ta'zimat, İsmail Hamiye selam. 8.10.35 Celal Nuri

Belge. 5 (Fotokopi: 4-5)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/1 (devam)-19/2. Dosya, 1335/32

Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Beyan-nameyi aldık. Yalnız dün Rauf Ahmed Bey imzasıyla ve Türkçe gazetelerden Tasvir-i Efkar, İleri, Vakit, İfnam, Türk Dünyası, Akşam ve İstiklal namına vu-

ku bulan müracatımıza cevap gelmemişdir. Bu gazetelerin delaletiyle burada bazı erkanı milletten müteşekkil bir heyet memleketin o kadar muhtaç olduğu vahdet-i milliyeyi temin hususunda uhdesine terettüb eden vazifeyi ifaya ahd etmiştir. Yalnız bu babda daha şümullü çalışabilmek için sarih talimat ve irşadata muhtacdır. Yedi aydır Ferid Paşa Hükümetinin tazyikat-ı şedidesine rağmen vazife-i milliyesini ifaya çalışan (Fihrist. 19/2) matbuat-ı milliye maat-teessüf elan sansür tazyikatmdan kurtulamayacağından bu babda tarafınızdan teşebbüsat-ı müessirede bulunulmasına muntazırdır. Gazanızı tebrik eder, bütün arkadaşlarınızla beraber girişdiğiniz mücahedede tevfikat-ı ilahiyeye mazhariyetizi temenni ederiz. Cevaba muntazırız.

Matbuat Cemiyeti Reis-i Sanasi
Giridi Ahmed Saki

Matbuat Cemiyeti Reisi ve Tasvir-i
Efkar sermuharriri Ebüzziya-zade Velid.

Belge. 6 (Fotokopi: 6)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/3, Dosya. 1335/32

S-Heyet-i Temsiliyenin 7/8 teşrin-i evvelde, yani dün gece verdiği bir kısa tebliğ ile beyan-nameyi ve zat-ı şaha-

neye aid arıza, işaret olunan merkezlere tamamen verildi mi?

Mustafa Kemal

C- Efendim beyan-namenin kısm-ı azam-ı balaları yazılmışdır. Bir tarafdan da onunla meşgulüz, Yalnız küçük tebliğin (tebliğ) Vilayet-i Trabzon'a yazılmamışdır. O da telin bozukluğundandır. Zat-ı şahaneye olan telgrafınız da teslim edilmişdir. Müsterih olunuz.

S- Bize Bursa'yı buldurunuz. Vali Vekili Nizamiye Fırkası Kumandam Bekir sami Bey ve Jandarma Kumandam Makina basma gelsinler. Bir tarafdan da Heyet-i Vükelanın Bab-ı Alide Hal-i ictima'da olup olmadığım anlayub, söyleyiniz.

C- Baş üstüne. Emr-i devletlerini şimdi ifa eylerim. Bir dakika müsaade efendim. Bursa'dan dahi sizleri Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti Reisi istiyor efendim. Matbuat Reisinin ismi Tasvir-i Efkar sahib-i imtiyazı Velid Beydir.

- Heyet-i Temsiliyenin Heyet-i Istihbariyesi Velid Beye arzu ettiği malumatı verecektir. Ramiz Paşa hazretlerinin Bab-ı aliye olan tebligatı olarak çekiniz. Zır-i suretini de matbuata veriniz.

C- Baş üstüne, Velid Bey kessun mi?

- Evet. Bu telgraf çekilinceye kadar beklesinler efendim.

Belge. 7 (Fotokopi. 7)

Klasör. 14, Fihrist. 23 Dosya. 1335/32

Muhterem Paşam: Gazetecilerden ve sait zevatdan müteşekkil heyetimiz dünkü izahatınız üzerine bervech-i ati maruzatda bulunur. Dün aldığımız cevablardan maksad-ı hakikiyemizi izah edemediğimiz anlaşılıyor. Hükümet-i hazıra hakkındaki mütahalatımız ele geçmiş olan fırsattan azami derecede sürat ve dirayetle istifade edebilir, geçmiş ayların siyasetini telafi edebilir. Kuvvetli, müteşebbis ittihad-ı hakikiyeyi vücuda getirebilir bir hükümeti iş başında görmek arzusundan mütevvellid idi. Vaziyet-i hariciye ve dahiliyemiz pek mühim olduğundan bu babda pek esaslı müdavele-i efkara ve ittihad-ı tedabire ihtiyaç vardır. Bunun da telgraf muhaberesiyle mümkün olamayacağı anlaşılıyor. Müdavele-i efkar için (FİHRİST. 23-2) buradan Sivas'a kadar azimet çok vakit gaib itdireceğinden zat-ı alinizle heyet-i muhteremenizle bizzat görüşüp anlaşmak üzere İstanbul erbab-ı siyasetinden bazı zevat ile her iki tarafa da yakın, mutavassıt bir mahalde buluşmak mümkün olup olmayacağını bildirmenizi rica ederim.

VELİD

Belge. 8, (Fotokopi. 8)

Klasör. 14, Fihrist. 23/2, Dosya. 1335/32

Matbuat Cemiyeti Reisi Velid Beyefendiye, 11/12.10.35

C- Mevzu'bahs etdiğiniz mesele hakkmda.muhabere ve müdavele-i efkar edebilmek içün evvel emirde heyet-i aliyyerıizi teşkil eden zevat-ı aliyyenin isimlerini bildirilmesini rica ederiz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyet-i Temsiliyesi Namına

Mustafa Kemal

Belge. 9

Klasör. 14. Fihrist. 19/4
Matbuat-ı Osmaniye Reisi Velid Beyefendiye,

1- İstanbul ahali-i muhteremesine hitaben heyet-i temsiliye tarafından Şehremanetine ve Matbuata hitaben yazılub, İstanbul Telgraf-hanesinde kopyası mevcud beyan-nameyi aldınız mı?

2- Hükümetle itilaf hasıl olduğuna dair millete hitaben

ve suretleri matbuata verilmesi ricasıyla neşredilen beyannameyi gördünüz mü?

3- Sadarete yazılan telgrafınızda sansür hakkındaki heyet,i temsiliyenin nokta-i nazınna kesb-i vukuf ettiniz mi? Etmiş iseniz matbuat namına oraca ta'kıb buyurunuz.

4- İrade-i Milliye gazetesinin kongre muharreratına aid neşr olunan mevaddı gördünüz mü?

5- Heyet-i İstihbariye tarafına vuku bulacak tebligatın lütfen umum Matbu-at-ı Osmaniye'ye verilmesini rica ederiz. Şimdi sadarete tebriki havi çekilen telgraf-nameyi de lütfen matbuata tevdi buyurunuz. Badema heyet-i istihbariyemiz Matbuat Cemiyeti riyasetiyle temasda bulunarak her tarafdan alacağı havadisleri verecektir.

Belge. 10

Atatürk Arşivi, Klasör. 14. Fihrist. 19/5
Mustafa Kemal Paşa hazretlerine.

Cevablannıza arz-ı şükran eder ve işarat-ı valamzı yarın heyetimize bildirerek talimat ve irşadatınız mucebince hareket eyleyeceğimizi arz eder, bendeniz de kendi namına Anburnunda nezd-i alinizde bulunduğum zamanda mazharolduğum teveccühatınızı istika ve muvaffakiyetiniz duasını tekrar ile hürmetle ellerinizden öperim.

Ebüzziya-zade Velid
8.10.35

Belge. II

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 27/1

Dersaadet

Sivas Kongresinde Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Kuva-yı Milliye erkanından bazılarıyla temas arzusunu izhar eden gazetecilerle bazı zevatdan mürekkeb heyetin kimlerden müteşekkil olduğu sual buyrulmuşdu. Evvelce ceryan eden muhaberatda maksat-a teşkili bildirilen bu heyet gazeteci olarak İstiklal Ser muharriri Rauf Ahmed İfnam sahiplerinden Nafıa-ıNazır-ı sabıkı Ferid, Türk Dünyası Ser Muharriri Ferid Türk Dünyası Ser Muharriri Nebi-zade Hamdi, Ati sahihlerinden Ahmed Saki, Akşam Ser Muharriri Nebi-zade Hamdi, Ati sahihlerinden Ahmet Saki, Akşam Ser Muharriri Necmeddin Sadak, Vakit Ser Muharriri Ahmet Emin, Tasvir-i Efkar Ser Muharriri Velid beylerle, hariçden de başlıcalan Sıhhiye Müdür-ü sabıkı Adnan, Bank-ı osmanı Meclis azasından Halid, Harbiye Nezareti Müşteşar-ı sabıkı Miralay İsmet, Tedris-i Aliye Müdürü Selahaddin, Yusuf Akçura vesair zevatdan müteşekkildir.

Mademki yakında İstanbul'a bir müemmesiliniz gelecekdir. Onunla görüşerek, düşündüklerimizi ve bildiklerimizi tafsilatıyla arze deriz.

Heyet **Namına Velid.**

Belge. 12

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 28

Sivas. 15.10.335

Dersaadetde Çanakkale Mevkii Müstahkem kumandanı Miralay Şevket Beyefendiye,

Miralay İsmet Beye mahsusdur. Matbuat Cemiyeti Reisi Tasvir-i Efkar Ser Muharriri Velid Bey, Dersa'adetde milli bir grub teşkil kılındığını bildirdi. Bu gruba dahil olan gazetecilerle zevat-ı saire esamisi meyanmda zat-ı alisi biraderlerinin bulunduğunu kemal-ı memnuniyet ve fahr ile gördük. Bu heyetin sebeb-i teşekkülü, maksad ve gayesi hakkında bizleri tenvir buyurmanızı hassaten rica ederim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal

III. Ordu Kumandanı kapadım. 17. imza.

Belge. 12/1

Klasör. 14 Fihrist. 28 (Devam) *Sivas. 15.10.1335*

Dersaadetde: Tasvir-i Efkar, İstiklal, Vakit, İleri, Akşam, Türk Dünyası, Tercüman-ı Hakikat gazeteleri ser muharrirleri beyefendilere,

C- Beyan-name hakkında mütahalaat-ı aliyyeleriniz-deki isabet takdir olundu. Tehir-i neşri münasibdir. Ancak, maksad zatıalinizce de malum olduğundan aynı zeminde münasib neşriyatda bulunulmasını hassaten rica ederiz. Aslına mutabıkdır.

16.10.335 Dersaadetde Halit Kemal.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal

Belge. 13. (Fotokopi. 9)

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 20
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Ve hakikat ve ahval hakkında daha etraflı malumat ve talimat almak ve buranın ahvali hakkında izahat vermek üzere diğer telgraf-namemizde mezkur heyet ile Tasvir-i Efkar namına Ruşen Eşref Bey hemen yola çıkacağından en seri surette hangi tarikle Sivas'a dahil olabileceğinin emr ve işaretini rica ederim.

8.10.35 **Tasvir-i Efkar Ser Muharriri**
İmza **Ebuziya-zade Velid**

Belge. 14, Fotokopi. 10

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 20/1,
Dosya. 1335/32
Velid Beyefendiye,

Ruşen Eşref beyin en seri olarak gelebileceği tarik Dersaadet-Ulukışla şimendifer, Ulukışla, Kayseri, Sivas Amerika otomobilleridir. Büyük hasretle teşriflerine intizare derim. Ben kendilerini dört ay evvel davet etmişdim. O zaman yol mevsim itibarıyla daha sıkıntısız değil mi idi?. Şimdi belki bir az yağmurlardan rahatsız olur. Yevm-i hareketini bir gün evvel bildirirseniz icab edenlere teslihat için tebligat yapmaya imkan kalır. 8.10.35

Mustafa Kemal.

Belge. 15. Fotokopi. II

Masör. 14, Fihrist. 20/2, Dosya. 1335/32
Der saadet den
Mustafa Kemal Paşa hazretlerine,

Dün arz eylediğim vecihle Tasvir-i Efkar namına Ruşen Eşref Beyle fotoğrafçı Kenan Bey yarın Cuma günü Eskişehir- Konya- Ulukışla tarikiyle, oradan Amerika otomobiliyle yola çıkıyor. Kendisine yolda teslihat gösterilmesi-

ni lazım gelenlere emr ve işar buyurmanızı istirham ederim. 9.10.35

Tasvir-i Efkar Ser Muharriri Velid.

Belge. 16. Fotokopi. 12

Klasör. 14, Fihrist. 20/3, Dosya 1335/32

Telgraf. 906/150 *Sivas. 9.10.35*

Eskişehir Mutasarrıf Vekaletine, Eskişehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkeziyesine, Konya'da Heyet-i Temsiliye azasından Refet Bey efendiye ve (Konya Heyet-i Merkeziyesine), Ulukışla Kaymakamlığına (Ulukışla ve (Konya Heyet-i Merkeziyesine), Ulukışla Kaymakamlığına (Ulukışla Mevki'i Kumandanlığına), Niğdede II. Fırka Kumandanı Mümtaz Beyefendiye (Merakiz-i Niğdeye), Kayseri Mutasarrıf Vekili Emrullah Beye, Dersaadetde Matbu'at Cemiyeti namına heyet-i temsiliye nezdine gelmek üzere muharrir Ruşen Eşref ve Fotoğrafı Kenan Beyler yarınki (10 teşrin-i evvel) Cuma günü Eskişehir-Konya-Ulukışla-Kayseri üzerinden Sivas'a hareket edeceklerdir^ Mümaileyhima her türlüteshilat ve muavenetin ibraz olunarak sürat-i mümküne ile Sivasa gelebilmelerinin teminini rica ederim. Merakiz-i Niğde'ye.

Bu babda Ulukışlada ieab edenlere evamir-i seria ve-

rilerek Eşref Begin ve maiyyetinin hüsn-ü istikbal ve Amerika otomobilleriyle hareketinin emin olunacağına itminan hasıl edilmiş ve oraya muvasalatlarıyla, oradan hareketlerinin taraf-ı acizaneme işar buyrulmasım hassaten temenni ederim. Ruşen Bey aynı zamanda samimi bir arkadaşımdır.

Aslma mutabıkdır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal

Belge. 17, Fotokopi. 13

Klasör. 14, Fihrist. 20/5

Müstaceldir.

Sivas 'ta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal Paşahazretlerine,
Tokad. 11.10.35

C- 9 Teşrin-i evvel 35. Ruşen Eşref ve Kenan Beyler geldiler. Her türlü istirahatlerine ihtimam olunmaktadır. Bugün burada muhterem misaf irlerimizdir. Bu gece trenle Konya, orada iki gün kaldıktan sonra Ulukışla tarikiyle Sivasa hareket edecekleri maruzdur. 11.10.35.

Eskişehir Mutasarrıf Vekili Sabri

Belge. 18, Fotokopi. 15

Atatürk Arşivi, Klasör. 14, Fihrist. 20/4
Sivasta Heyet-i Temsiliye Riyaset-i Aliyyesine,

Şerh-Ruşen Eşref ve Fotoğraf(cı) Kenan beyler Konyamıza neşrif ederek dün gece yollarına devam etdikleri maruzdur. 14.10.35

Heyet-**i** Merkeziye
Reisi Ömer.

Belge. 19

Gnkur Harp Tarihi Dairesi, Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Klasör. 259, dosya. 19 Fihrist. 100 "İstiklal Arşivi"
Tel-şifre 21.4.36

Bursa 'da 14 'ncü Kolordu Kumandanlığı Vekaletine,

Anadolu Ajansı tebligatından İstanbul için mühim sayılacak havadisin oraca tab ve teksiri ile nüsha-i kafiyesinin İstanbulda malum olan Ajansa irsali mercudur.
22. yazdım.

Heyet-i Temsiliyye Namına
Mustafa Kemal

Belge. 20

Gnkur Harp tarihi Dairesi, Askeri Tarih ve Stratejik EdütBaşkanlığı "AtatürkArşivi", Klasör. 29, Dosya. 336/24, Fihrist. 16

Ankara Müdafaa-i Hukuk Heyet-i Temsiliyye , Riyasetine,

Samsun /15.3.36

Bir haftadan beri mukadderatımız hakkında hiçbir malumat vurud etmemesi ve ahiren Adana, Birecik, Maraş, Urfa, Bitlis, Diyarbekir, Siirt, Erzurum, Bayburt, Aşkale, Van merkezlerine Postahanece emanet kabul edilmemesi mucibi endişe olmaktadır. İyi, fena mukadderatımız hakkındaki istitlaatdan günü gününe haberdar edilmekliğimizi rica eyleriz.

Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Reisi Süleyman

Belge. 21.

Klasör. 29, Fihrist. 17

Ankara'daHeyet-i TemsiliyyeRiyasetine, Hasankale. 17.3.36

Onbeşgündür vaziyet hakkındaki hiçbir malumat alınamıyor. Mühim noktada bulunan biz Pasinlilerin vaziyeti hazıradan haberdar buyrulmaklığımız müsterhamdır.

Müdafaa-i Hukuk Heyeti Adına
Bekir

Hasankale Müdafaa-i Hukuk Merkezine,
Ankara. 18.3.36

C- Bil-mecburiyet malumatı Kolorduya ve vilayete yazıyoruz. Sizi de haberdar edecekler efendim.

Mustafa Kemal